

Science initiative “Universum”

MODERN VIEW OF SCIENCE AND PRACTICE

Proceedings of XXXXIX International scientific conference

Washington

Apr 21, 2019

www.iscience.me

Iryna Illivna Rozman

Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor

Department of philological disciplines

and social communications

Ukraine, Mukachevo

CLASSIFICATION AND NATURE OF RELIGION OF BIOGRAPHY

Розман Ірина Іллівна

к.пед.н., доцент

Мукачівський державний університет

кафедра філологічних дисциплін та соціальних комунікацій

Україна, м. Мукачеве

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВИДОВЕ РОЗМАЇТТЯ БІОГРАФІЇ

The article deals with the question of the linear time sequence of the presentation of the main events of life in the context of the social conditions of the era and focuses on individual events and stages of the life of the person. It is noted that the combination of the basic generic concept "biography" with adjectives, which denote certain theoretical aspects and phenomena, has become a certain tendency. Focused attention is paid to the terms "scientific biography", "intellectual biography", "psychobiography".

Key words: classification of terms, types of terms, research, chronology.

У статті розглядаються питання про лінійну часову послідовність викладу основних подій життя у контексті суспільних умов епохи та акцентується увага на окремих подіях і етапах життєдіяльності персоналії. Зазначено, що поєднання базового родового поняття «біографія» із прикметниками, які

позначають окремі теоретичні аспекти і феномени стало вже певною тенденцією. Сфокусована увага на термінах «наукова біографія», «інтелектуальна біографія», «психобіографія».

Ключові слова: класифікація термінів, види термінів, дослідження, хронологія.

У 60-90-х рр. ХХ ст. українські вчені-гуманітарії переважно користувалися двома типами біографічної реконструкції, які розрізняються за змістом і методичними підходами до вивчення історичної особи. Перший – це літописи життєдіяльності та їхні різновиди – хроніки і хронології.

Вони передбачають лінійну часову послідовність викладу основних подій життя (професійне зростання, розвиток наукових поглядів, громадська праця тощо) у контексті суспільних умов епохи. Другий тип – це портрет (персональний, парний, колективний), коли автори, як правило, не відбувається відтворення загальної панорами життя особи, а акцентується на окремих подіях і етапах. Він може бути об'ємним і голографічним, яскравим або сухим, тональним, виконаним у рожевих або чорних тонах і т. ін. В теорії портрет передбачає пропорційний показ життєвого шляху, характеру і психології, наукової концепції особи, але на практиці акценти зміщуються на один із цих аспектів.

Вчені-педагоги залишаються малопомітними у науковому дискурсі, що точиться в Україні з початку 2000-х рр. навколо поняттєво-категорійного апарату біографістики як напряму гуманітаристики, що активно розвивається абсорбуючи і модифікуючи як радянський, так і західний науковий досвід другої половини ХХ ст. На цій основі у контексті чергових суспільних і наукових викликів витворюється власні національна візія цієї проблеми.

Передусім відзначимо тенденцію щодо поєднання базового родового поняття «біографія» із прикметниками, які позначають окремі теоретичні аспекти і феномени. А саме: а) види, напрями, акценти біографічної творчості:

індивідуальна біографія, персональна біографія, колективна біографія (просопографія), біоісторіографія (біографія/історія життя персоналії), наукова / творча / історична біографія тощо; б) різні методологічні підходи: екзистенціональна / антропологічна / модальна біографія; в) галузеві біографії як вияв вивчення життєдіяльності діячів у певній сфері знань: «історична біографія», «педагогічна біографія» і т. ін. (хоча у мовознавчому плані такі словосполучення виглядають не зовсім коректними відносно інших наук); г) окремі етапи, аспекти, характеристики життєвого і творчого шляху персоналії: трудова біографія, кар'єрна біографія тощо. Поширеним є поділ біографій за сферою діяльності (виробнича, громадсько-політична, релігійна тощо) та іншими критеріями і ознаками.

Означені й інші типи біографій тією або іншою мірою присутні у предметному полі педагогічної біографістики. Зважаючи на її характер і специфіку предметного аналізу потребують поняття «біографія вченого», «наукова біографія», «інтелектуальна біографія», які найповніше визначають категорійне і сутнісно-змістове наповнення студій про педагогічні персоналії.

Терміни «біографія вченого», «наукова біографія» утвердилися в 70-х рр. ХХ ст. у працях з історії і літературознавства. Вивчаючи цю проблему С.Ляшко відзначила, що сприймалися авторами як «наукові метафори», що поєднують два контексти: світоглядний (ідентифікаційний), який вказує на приналежність вченого до певної професійної спільноти та методологічний, що розкриває принципи і методи за якими створюється біографія загалом і наукова, зокрема. Отож, під «науковою біографією» передусім розумівся життєпис учених, що працюють у різних сферах наукових знань [1].

У межах сучасного наукового дискурсу термін «наукова біографія» переважно вживається у сенсі «біографія людини науки / вченого». Вона уявляється як «цілісна системи», що представляє певну суспільну сферу, тож її створення потребує використання спеціальних способів і методів дослідження.

З таких позицій цілком доречним є використання терміну «наукова педагогічна біографія».

Водночас, мають місце виступи проти калькування зарубіжних моделей, які нерідко деформуються в українському науковому просторі. У такому контексті є некоректним запозичення терміну «наукова біографія», бо в євроатлантичній науковій традиції ця «метафора» вказує на особу вченого, чия біографія досліджується. У цьому випадку він синонімічний зі словосполученням «біографія вченого» (позначає його професійну приналежність), а в українському варіанті вказує на «науковий спосіб», що забезпечує вивчення біографії [1, с. 478].

Така рефлексія, зважаючи на досвід української біографістики, виглядає доволі суб'єктивною, але вкотре засвідчує дефінітивну невизначність її терміносистеми, тож вона потребує глибоко осмислення, зокрема, в ракурсі історико-педагогічної науки.

Категорія «інтелектуальна біографія» також інтеріоризується із зарубіжного в український науковий простір на початку ХХІ ст. Доробок західних учених трактується по різному, тож вона часто вживається як синонім наукової біографії тощо. Доречним і продуктивним вважаємо використання у дослідженні педагогічних персоналій оригінального науково-теоретичного досвіду реконструкції інтелектуальної біографії визначних українських діячів: В. Андреева, Я. Грицак, І. Колесник, С. Світленко, які акцентують на необхідності виявлення глибинних внутрішніх механізмів формування і еволюції особистості. З таких позицій вважаємо недоречним протиставлення «інтелектуальної» та «наукової» біографій, бо ні перша, ні друга не обмежуються вивченням лише / або зовнішніх проявів життєвого шляху, професійної діяльності, творчих здобутків персоналії, а передбачають занурення в її внутрішній психоемоційний світ.

Представлені класифікації та дефініції біографії не охоплюють її видового розмаїття, що, своєю чергою, засвідчує невичерпність терміносистеми

педагогічної біографістики та ускладнює визначення її предметного поля, які розширюється в силу об'єктивних причин. Водночас, універсальність, синкретичність, суб'єктивізм зумовлюють дефінітивну невизначеність і різні тлумачення окремих видів біографії. Як приклади, відзначимо різночитання термінів «психобіографія», що ототожнюється із біографією взагалі, трактується як метод психоаналізу тощо; «прагматична біографія», з якою часто співвідносять студії, побудовані за описовим лінійно-хронологічним принципом, коли життєдіяльність особи подається через призму соціального [2, с. 269].

Наступною важливою проблемою уконституювання педагогічної біографістики є з'ясування її внутрішньої структуризації. В цьому випадку також апелюємо до зарубіжних досвіду у вигляді розробленої американцем Д. Вокером типології біографічного дослідження. Вчений виокремив такі її складники: а) біографія особистості (відомості про час і місце народження, походження, родинне середовище, освіту, риси характеру, приватне життя тощо); б) професійна біографія (праця за фахом, наукова позиція, контакти, зв'язки); в) біобібліографія (аналіз творчого доробку, історія його створення, техніки і методології дослідження, поняттєвий апарат); ситуативна біографія (визначні і виняткові події, факти); біографія середовища (суспільно-політичні й соціально-економічні умови доби життєдіяльності вченого) [4].

Доречно врахувати і рефлексію українського вченого Б. Савчука, який, з'ясувавши чинники і напрями розвитку педагогічної біографістики, визначив два її структурні компоненти. Перший – «навчально-дидактичний» – виявляється у персоніфікації навчально-виховного процесу. Він створює підґрунтя і стимулює розвиток другого – «науково-евристично-теоретичного» компонента, в якому виокремлюються три аспекти: а) теоретико-методологічний; б) пошуково-евристичний; в) організаційно-координаційний.

Виходячи з аналізу ретроспективи становлення педагогічної біографістики в Україні, стверджується, що розробка її науково-теоретичних

засад істотно відставала від процесу нагромадження фактографічного матеріалу. Тому в методологічному відношенні вона фактично еволюціонувала в руслі історичної біографістики, яка важко долає межі позитивістської методології, а оформлення педагогічної біографістики як окремої галузі (субдисципліни) педагогічної науки активізувалося лише в останнє десятиліття [5].

Інші напрацьовані вченими моделі структуризації біографічних студій не вносять принципово продуктивних ідей і підходів, тому акцентуємо на концептуально важливому для педагогічної біографістики питанні пріоритетів вивчення «особистісно-біографічного» та «творчого» у дослідженнях про педагогічні персоналії.

Аналіз масиву присвячених їм дисертацій показує, що ця проблема розв'язується у варіантах: одні автори фокусували увагу на біографії діяча і через призму його життєвого шляху аналізували творчу спадщину, інші акцентували на творчих ідеях, поглядах персоналії, а її життєвий шлях розглядався як тло і передумова для їхнього пояснення. Чимало науковців намагалися розкрити ці компоненти пропорційно і в органічному взаємозв'язку, а деякі повністю зосереджувалися на творчому досвіді, так що біографічні аспекти ігнорувалися або представлялися фрагментарно.

Як складова історико-педагогічної науки, наукова біографія має висвітлювати творчу діяльність персоналії через взаємозалежність з еволюцією її свідомості та розвитком суспільства і науки. У такому контексті актуалізуємо ідеї радянських науковців, які стверджували, що головне в біографії – це розкриття імпульсів наукової діяльності, динаміки і результатів творчого процесу, психології, властивої тому або іншому вченому, способу мислення, цілеспрямованості його діяльності (Б. Мейлах [3, с. 15]).

Продуктивним для розв'язання означених завдань є обґрунтований М. Ярошевським принцип «трьохаспектності», згідно з яким творча діяльність та індивідуальність ученого можуть бути адекватно розтлумачені в «системі трьох

координат»: предметно-логічної, соціально-історичної, особистісно-психологічної. Це вимагає показати ученого як «цілісну особистість» та розглядати його внесок у розвиток певної наукової галузі не лише з точки зору концептуальних, методичних, інших досягнень діяча, а й з позицій оцінки його ролі у науковому соціумі тієї епохи і суспільного життя, коли він жив та їхнього впливу на подальший розвиток науки [6, с. 24].

Література:

1. Ляшко С.М. Джерелознавча база біографічних досліджень: загальне і особливе//Українська біографістики. 2011. № 8. С. 27-49.
2. Ляшко С.М. Українські біографічні довідкові видання: ХІХ – ХХ ст.: історичні та теоретико-методичні засади. Запоріжжя: Дике поле, 2010. 286 с.
3. Мейлах Б.С. Биография как методологическая проблема // Человек науки. М., 1974. С.7-18.
4. Попова Т.Н. Теоретические проблемы периодизации развития исторической науки и ее истории. URL: [http:// wwwhistory.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbirnyk_5_2002.pdf](http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbirnyk_5_2002.pdf)(дата звернення:15.03.2019)
5. Савчук Б. Актуальні проблеми розвитку педагогічної персоналістики в Україні. Матер. І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика» Івано-Франківськ, 2016. С. 55 – 59.
6. Ярошевский М.Г. Психология творчества и творчество в психологии. 1985. № 6. С. 14 – 27.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>